

ДО ПРОБЛЕМИ ТИПОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНИХ ОЧІКУВАНЬ ОСОБИСТОСТІ

Попович І.С., доцент, к. психол. н.,
доцент кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту
Херсонський державний університет

У попередніх наукових пошуках нами здійснено теоретико-емпіричне дослідження соціальних очікувань особистості [2–4], реалізовано спробу виокремлення типологічних особливостей очікувань [5]. Але проблема типології соціальних очікувань особистості залишається відкритою.

Створення типології забезпечує будь-якій науці систематизацію, впорядкування і примноження знань. У нашій роботі ми торкнемося одного з аспектів проблеми типології соціальних очікувань особистості і спробуємо окреслити типи очікувань, які ми отримали у результаті проведення кластерного аналізу методом k -середніх [1].

З огляду на висвітлені міркування, очевидною є **теоретична і практична актуальність** запропонованої теми дослідження.

Мета роботи полягає у виокремленні типів соціальних очікувань досліджуваних, отриманих кластерним аналізом методом k -середніх.

Аналіз значного масиву даних дозволив об'єднати досліджувані параметри соціальних очікувань особистості в організовані наочні таксономії. Проведення кластерного аналізу реалізовано у декілька етапів. На першому етапі отримано емпіричні дані ($n=577$); на другому – здійснено підготовку даних до кластерного аналізу і внесено їх у базу даних, визначено необхідний перелік досліджуваних показників, за яким здійснювалася кластеризація. Ключовим виміром на третьому етапі став рівень соціальних очікувань досліджуваних, який забезпечив реалізацію кластерного аналізу методом k -середніх. Наступним, четвертим етапом, став розподіл n спостережень на k кластерів так, щоб кожне спостереження належало до кластера з найближчим до нього середнім значенням, враховуючи вимогу $n \geq 41$ у кластері. Вимога однорідності вибірки задовольнялася процедурою факторного моделювання.

Кластеризація методом *k*-середніх об'єднала вибірку (n=577) у 5 кластерів і дозволила провести розподіл типів соціальних очікувань особистості (див. табл. 1):

Таблиця 1

**Розподіл типів соціальних очікувань досліджуваних за результатами
кластерного аналізу методом *k*-середніх (n=577)**

Студентська вибірка, n=349							
№	Тип соціальних очікувань особистості	КОГПА імені Т. Шевченка n=130		КДПУ імені В. Винниченка n=106		ХДУ n=113	
		n	%	n	%	n	%
1.	РЛ	9	6,92	5	4,72	11	9,73
2.	ПО	13	10,00	10	9,43	3	2,66
3.	ПМ	21	16,15	19	17,92	12	10,62
4.	АО	59	45,39	52	49,06	48	42,48
5.	НР	28	21,54	20	18,87	39	34,51
Комерційна вибірка, n=64							
№	Тип соціальних очікувань особистості	ТЦ «33м ² етра» (м. Нікополь) n=24		ТЦ «33м ² етра» (м. Білгород- Дністровський) n=15		ТЦ «33м ² етра» (м. Токмак) n=25	
		n	%	n	%	n	%
1.	РЛ	4	16,67	1	6,67	4	16,00
2.	ПО	2	8,33	2	13,33	2	8,00
3.	ПМ	3	12,50	2	13,33	4	16,00
4.	АО	14	58,33	6	40,00	14	56,00
5.	НР	1	4,17	4	26,67	1	4,00
Комбінована вибірка, n=164							
№	Тип соціальних очікувань особистості	«Школа лідера» n=24		ТОВ «МАК«Монополія» hr-структура n=10		ДНЗ «ХПСЛ» n=130	
		n	%	n	%	n	%
1.	РЛ	2	8,33	2	20,00	6	4,61
2.	ПО	0	0,00	1	10,00	14	10,77
3.	ПМ	0	0,00	0	0,00	17	13,08
4.	АО	22	91,67	6	60,00	62	47,69
5.	НР	0	0,00	1	10,00	31	23,85

- *реалістичний (РЛ)* – кластер 1 характеризується високим рівнем соціальних очікувань досліджуваних з високими показниками суб'єктного контролю і загальної осмисленості життя. Досліджувані володіють високим рівнем наміченої мобілізації зусиль та середнім рівнем очікуваних результатів. Очікування наділені високими показниками інтернальності, активності і відкритості;

- *пасивноосмислений (ПО)* – кластер 2: середній рівень соціальних очікувань досліджуваних з низькими показниками суб'єктного контролю, з середніми та високими показниками загальної осмисленості життя. Досліджувані мають середній рівень наміченої мобілізації зусиль, середній і високий рівні очікуваних результатів. Очікування є інтернальними, активними і відкритими;

- *поміrkований (ПМ)* – кластер 3: середній рівень соціальних очікувань досліджуваних з показниками середнього і високого рівнів суб'єктного контролю, низьким рівнем загальної осмисленості життя. Досліджувані наділені показниками середнього і високого рівнів наміченої мобілізації зусиль та очікуваних результатів. Соціальні очікування є інтернальними, активними і відкритими;

- *активноосмислений (АО)* – кластер 4: середній рівень соціальних очікувань досліджуваних з показниками середнього рівня суб'єктного контролю, з середнім і високим рівнями загальної осмисленості життя. Досліджувані володіють показниками низького і середнього рівня наміченої мобілізації зусиль, середнім і високим рівнями очікуваного результату. Соціальні очікування є інтернальними, активними і відкритими;

- *нереалістичний (НР)* – кластер 5: низький рівень соціальних очікувань досліджуваних з низьким і середнім рівнями суб'єктного контролю, низьким рівнем загальної осмисленості життя. Досліджувані мають показники низького і середнього рівнів наміченої мобілізації зусиль, низький рівень очікуваного результату. Соціальні очікування досліджуваних є екстернальними, пасивними і закритими.

Встановлено, що реалістичний тип соціальних очікувань найбільше представлений у досліджуваних hr-структури ТОВ «Монополія» (n=2; 20,00%), далі – співробітники ТЦ «33м²етра» (м. Нікополь) – n=4; 16,67%. Серед студентської вибірки найбільше представників з реалістичним типом у досліджуваних ХДУ – n=11; 9,73%. Очікувано найнижчою є представленість у вибірці ТЦ «33м²етра» (м. Білгород-Дністровський) – n=1; 6,67% і учнівській

вибірці ДНЗ «ХПСЛ» – $n=6$; 4,61%. Низькі показники у досліджуваних ТЦ «33м²етра» (м. Білгород-Дністровський) пояснюємо річною нестачею, значними штрафними санкціями, накладеними на персонал супермаркету, як наслідок – складним соціально-психологічним кліматом, плинністю кадрів. Учнівська вибірка ДНЗ «ХПСЛ» поступається всім студентським, що пояснюється як соціально-особистісними детермінантами досліджуваних, так і змістовими особливостями організації освітнього соціокультурного простору.

Висновки. Визначено, що соціально-особистісні детермінанти, рівень самоорганізації навчально-професійної діяльності та соціокультурний простір визначальним чином впливають на типізацію соціальних очікувань людини.

Список літератури:

1. Попович І. С. Визначення типів соціальних очікувань методом кластерного аналізу / І. С. Попович // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія : психологічні науки : зб. наук. праць ХДУ / за ред. О. Є. Блинової. – Херсон : «Гельветика», 2017. – Вип. 1. – Т. II. – С. 160–166.
2. Попович І. С. Оптимізація розвитку соціально-психологічних очікувань у студентській групі : навч.-метод. посіб. / І. С. Попович. – Херсон : ВАТ «ХМД», 2013. – 204 с.
3. Попович І. С. Проблема соціально-психологічних очікувань в науковій теорії та практиці / І. С. Попович // Практична психологія та соціальна робота. – К., 2005. – № 5. – С. 8–13.
4. Попович І. С. Психологічні виміри соціальних очікувань особистості : монографія / Ігор Степанович Попович. – Херсон: ПАТ «ХМД», 2017. – 504 с.
5. Попович І. С. Типологічні особливості очікувань / І. С. Попович // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія : психологічні науки : зб. наук. праць ХДУ / За ред. О. Є. Блинової. – Херсон : ВД «Гельветика», 2014. – Вип. 1. – Т. II. – С. 64–70.